

VI BÖLMƏ INNOVASİYALAR, İQTİSADİ ARTIM, MAKROİQTİSADİ MƏSƏLƏLƏR

UOT 330.35

*Mahir Tapdıq oğlu ABBASZADƏ
AMEA-nın İqtisadiyyat İnstitutunun doktorantı,
iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru*

MÜASİR İQTİSADİ ŞƏRAİTDƏ İQTİSADİ ARTIMIN STİMULLAŞDIRILMASI MƏSƏLƏLƏRİ

Xülasə

Məqalədə müasir iqtisadi şəraitdə iqtisadi artımın stimullaşdırılması məsələlərinə baxılmışdır. Beynəlxalq təcrübə onu göstərir ki, hər bir ölkədə iqtisadi artımın təmin olunması istiqamətində davamlı olaraq səmərəli tədbirlərin həyata keçirilməsi zəruridir. Məhz iqtisadi artımın davamlı olması aktual məsələlərdən hesab olunur. Məqalədə müasir iqtisadi artımın əsas xüsusiyyətləri geniş tədqiq olunmuşdur. Təhlil göstərir ki, milli iqtisadiyyatın bütün sahələrində iqtisadi inkişafın təmin olunması vacibdir. Bundan başqa məqalədə mövcud problemlər müəyyən edilmişdir, onların həlli istiqamətində təklif və tövsiyələr irəli sürülmüşdür.

Açar sözlər: ümumi daxili məhsul, iqtisadi artım, ixrac imkanı, integrasiya, qloballaşma, iqtisadiyyat.

Giriş

Son illər bütün dünyada iqtisadi artımın təmin olunması, davamlı olaraq iqtisadi inkişafın həyata keçirilməsi zəruri hesab olunur. İqtisadi artımın səciyyəsi və dinamikası siyasətçilərin və iqtisadçıların diqqətini daima cəlb etmişdir. Ölkənin iqtisadi həyatı, onun perspektivləri bu artımın dinamikasına və inkişafına aid gedən proseslərdən, milli iqtisadiyyatda aparılan struktur islahatlardan birbaşa asılıdır.

İqtisadi nəzəriyyə iqtisadi artımın bir sıra tsikllərini müəyyən etmişdir, onların sırasında uzun-dalğalı tsikllər daha böyük əhəmiyyətə malikdir. Bu tsikllər iqtisadi fəallığın uzunmüddətli 50 illik dövrünü əhatə edən rəqsləri ifadə edir və "Kondratyev tsiklləri" (rus iqtisadçısı Nikolay Kondratyevin adı ilə bağlıdır) adını qazanmışdır; normal, yaxud 8-12 ili əhatə edən sənaye tsiklləri və 3-4 ili əhatə edən kiçik tsikllər, yaxud "Kitçin tsiklləri" (onları icad etmiş amerikalı alimin adıdır) formasında olur. Bu müddət əsas vəsaitlərin tam yeniləndirilməsi üçün tələb olunan dövrü əhatə edir. İlk tsikllərdə 4 faza və iki nöqtə qeyd olunur: enmə, depressiya, canlanma və istehsal artımı fazaları və pik nöqtəsi və enmə nöqtəsi. Ayrı-ayrı ölkələrdə mövcud istehsal amilləri və inkişaf şərtləri, həmçinin onların müxtəlif kombinasiyası həmin ölkələrin iqtisadi inkişafını konkret bir nöqtəyi-nəzərdən qiymətləndirməyə imkan vermir. Bunun üçün elmi ədəbiyyatda bir sıra göstəricilərdən istifadə edilir [1, s. 157]:

- adambaşına düşən ÜDM (ümumi daxili məhsul), ya da MG (milli gəlir);
- milli iqtisadiyyatın sahə strukturu;
- adambaşına düşən əsas məhsul növlərinin istehsalı (ayrı-ayrı ölkələrin inkişaf səviyyəsi);
- əhəlinin həyat səviyyəsi və keyfiyyəti;
- iqtisadi səmərəlilik göstəriciləri.

Qeyd etmək lazımdır ki, ölkənin iqtisadi inkişaf səviyyəsi - tarixi anlayışdır. Milli iqtisadiyyatın və dünya birliyinin hər mərhələsi, əsas göstəricilərin tərkibinə müəyyən dəyişiklikləri daxil edir.

İqtisadi artımın səviyyəsini təhlil edərək, aparıcı göstərici kimi adambaşına düşən ÜDM çıxış edir. Bu göstərici, inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan ölkələrə dair beynəlxalq təsnifatın əsasını qoymuşdur. Belə ki, 90-cı illərin ortalarında inkişaf etmiş ölkələrin sıralarına ildə adambaşına düşən ÜDM-in 6-7 min ABŞ dolları və ondan çox miqdarda paya malik olan ölkələri aid edirdilər.

Bəzi inkişaf edən ölkələrdə (məsələn, Səudiyyə Ərəbistanında) ÜDM-in adambaşına düşən payı çox yüksək səviyyədədir, ancaq başqa göstəricilərin cəminə görə (iqtisadiyyatın sahə strukturu, adambaşına düşən əsas məhsulların istehsal payı və s.) bu ölkələr inkişaf etmiş ölkələrin sırasına daxil edilə bilməz.

Qeyd etmək lazımdır ki, iqtisadi səmərəlilik göstəriciləri ön böyük dərəcədə iqtisadi inkişafı səciyyələndirir, çünki birbaşa ya dolayısı ilə ölkənin əsas və dövrüyyə kapitalını, əmək ehtiyatlarının vəziyyətini, keyfiyyətini və səviyyəsini əks etdirir.

Bu kiçik həcmli qrupun göstəricilərinin hesablanma metodikasına və təfsilatlı sadalanmasına diqqət yetirmədən, onlardan əsas olanları qeyd edə bilirik:

- əmək məhsuldarlığı (ümumiyyətlə sənaye və kənd təsərrüfatı üzrə, ayrı-ayrı sahələr və istehsal növlərinə görə);

- ÜDM-in ya da konkret məhsulun bir vahidinin kapital tutumluluğu;

- əsas vəsaitlərin bir vahidindən olan fondverimi;

- ÜDM-in ya da konkret məhsulun bir vahidinin materialtutumluluğu.

Son illər xüsusi tədqiqatlarda və statistik məlumatlarda Beynəlxalq Valyuta Fondunun (BVF) tərtib etdiyi müqayisəli rəqabətə davamlılıq göstəriciləri daha geniş istifadə edilir. Bu göstəricilər sistemi ölkələrin emal sənayesində olan məsrəf və qiymətlərin müqayisəsi üçün yaradılıb və ən çox inkişaf etmiş ölkələrin müvafiq ortaşəkili indikatorlarının əsasında hesablanır. Onlar 5 növdədir:

- əməkhaqqına çəkilən xüsusi xərclər (məhsul vahidinə hesablanır);

- iş qüvvəsinə çəkilmiş normalaşdırılmış xüsusi xərclər (məhsul vahidinə hesablanır), yəni bir insan / saata buraxılmış məhsul;

- əlavə edilmiş dəyərin ünsürləri üzrə tam xüsusi xərclərin səviyyəsi, yəni bütün ilkin istehsal faktorlarının xüsusi xərclərinin göstəriciləri;

- sənayenin topdansa satış qiymətlərinin müqayisəli səviyyəsi;

- sənaye mallarının ixrac qiymətlərinin müqayisəli səviyyəsi.

Əlbəttə, bu sistem də ölkənin iqtisadi səmərəliliyini tam səciyyələndirə bilməz, lakin onun bir tərəfi - beynəlxalq səviyyədə rəqabətə davamlılıq - kifayət qədər dəqiq əks edə bilər.

İqtisadi artım iqtisadi inkişafın tərkib hissəsidir. O, öz əksini real ÜDM-in həm mütləq, həm adambaşına düşən göstəricisində tapır. Sürətli, ya da əksinə sifurla və hətta mənfəi iqtisadi artım heç də həmişə sürətli iqtisadi inkişaf barədə, ya durğunluq haqqında və yaxud iqtisadi deqradasiya barədə xəbər vermir. Buna bir neçə misal gətirmək olar. Ölkə iqtisadiyyatında struktur dəyişikliklər, dəyişilməz və enən tələbin sayəsində birtəvli məhsulların buraxılışının bir səviyyədə dayanması, ya ixtisar olunması digər növ məhsulların sürətli artımı ilə müşahidə oluna bilər. Belə ki, ABŞ-da 80-ci illərdə poladın, kənd təsərrüfatı məhsullarının, yüngül avtomobillərin istehsalı artırdı, amma, eyni zamanda mürəkkəb məmulatların, məsələn fərdi kompüterlərin buraxılışını artırdı. Lakin kompüterlərin kəmiyyət artımı onların istehsalatının başqa tərəflərini əks etdirmirdi: fərdi kompüterlərin 1981-1988-ci illərdə satışı sayca 1.1 mlrd. ədəddən 9.5 mln. ədədə qədər, maya dəyərində görə isə 3.1 mlrd. ABŞ dollarından 27.7 mlrd. ABŞ dollarına qədər artmışdır, dollar özü isə bu müddətdə 25% ucuzlaşmışdır. Beləliklə, fərdi kompüterlər ucuzlaşdı, baxmayaraq ki, onların keyfiyyəti və texniki parametrləri artırdı. İqtisadi artımın kompleks göstəricisini - ÜDM-i hesablayaraq yuxarıda qeyd edilmiş məqamlar ABŞ-in iqtisadi inkişafının dinamikasının tam şəkildə əks edilənməsinə gətirmişdir.

Bununla yanaşı bütün mövcud nöqsanları olmaqla iqtisadi artım göstəricisi iqtisadi inkişafın ən çox istifadə edilən meyarı kimi qalmaqdadır. İqtisadi artım həm fiziki (fiziki artım), həm də

dəyər ölçüsündə hesablanma bilər. Birinci üsul daha etibarlıdır (çünki, o inflyasiyanın təsirini istisna edir), lakin, universal deyil (iqtisadi artım templerinin hesablanması zamanı müxtəlif məmurların istehsalı üçün ümumi göstəricini müəyyən etmək çətindir). İkinci üsul daha çox istifadə edilir, ancaq onun inflyasiyadan tam şəkildə "təmizlənməsi" həmişə mümkün olmur. Düzdür, bir çox ölkələrin statistikasında makroiqtisadi artım iqtisadiyyat üçün ən çox tələb olunan malların istehsal artımının əsasında ölçülür [2, s.159].

Makroiqtisadiyyat səviyyəsində iqtisadi artım dinamikasının aparıcı göstəriciləri aşağıdakılardır:

- ÜDM-in və MG-nin həcm artımı;
 - adambaşına düşən ÜDM-in və MG-nin artım templəri;
 - sənaye istehsalının artım templəri ümumi şəkildə, əsas sahələr üzrə və adambaşına görə.
- Ümumiyyətlə, iqtisadi elmi ədəbiyyatlarda dinamikanın hesablanması üçün artım, artım tempi və çoxalma templəri əmsalları istifadə edilir. Artım əmsalı - X aşağıdakı düsturla hesablanır:

$$X = T_1/T_0$$

Burada: T_1 və T_0 - müqayisə edilən və tədqiq edilən dövrlər üzrə göstəricilərdir.

Artım tempi artım əmsalının 100-ə vurulmasına bərabərdir. Çoxalma tempi artım tempindən 100 çıxılmasına bərabərdir. Lakin təcrübədə artım tempi çox hallarda çoxalma tempi kimi başa düşülür.

Iqtisadi artımın amilləri qarşılıqlı əlaqədədir. Belə ki, əla işləyən təsərrüfat mexanizmi şəraitində qabiliyyətli sahibkarın idarəçiliyi altında müasir avadanlığın işçilər tərəfindən istifadəsi əməyi artıq dərəcədə məhsuldar edir. Ona görə bu və ya digər iqtisadi artım amilinin xüsusi çəkisini müəyyən etmək olduqca çətindir. Bundan başqa bütün bu iri amillər kompleks səciyyə daşıyır, çoxlu xırda ünsürlərdən ibarətdir və bunun nəticəsində həmin amilləri yenidən qruplaşdırmaq mümkün olur. Belə ki, xarici və daxili iqtisadi ünsürlərə görə xarici və daxili amilləri qeyd etmək olar (məsələn, kapital növləri xaricdən gələndə və daxildə yaradılana bölünür). Həmçinin, faktorların artım (kəmiyyət və keyfiyyətə görə) xarakterindən asılı olaraq aşağıdakı ekstensiv amillərə bölünür [3, s. 208]:

- cari texnologiyaların səviyyəsini saxlamaq şərti ilə investisiyaların həcmının artırılması;
- məşğul olan işçilərin sayının artırılması;
- xammalın, materialların, yanacaqın və s. dövriyyə kapital ünsürlərinin istifadə həcmının artırılması.

Artımın intensiv amillərinə aşağıdakılar aiddir:

- elmi-texniki tərəqqinin sürətləndirilməsi (yeni texnikanın və texnologiyaların tətbiq edilməsi);
- işçilərin ixtisaslarının (peşə qabiliyyətinin) artırılması;
- əsas və dövriyyə vəsaitlərinin istifadəsinin yaxşılaşdırılması;
- təsərrüfat fəaliyyətinin daha yaxşı təşkil edilməsinin nəticəsində onun səmərəliliyinin artırılması.

Müvafiq olaraq artımın intensiv amillərinin üstünlüyü olanda intensiv artım haqqında, ekstensiv amillərinin üstünlüyü olanda isə eksintensiv artım barədə deyilir.

Qeyd edək ki, ekstensiv artım şəraitində onun amilləri arasında nisbətən dəyişməsi nisbətən eyni qaydada keçir və məhsulun maksimum istehsal həcmi əsasən iqtisadi resursların vəziyyətindən asılı olur. Xüsusən bu, əməyin və kapitalın birləşməsindən və müəyyən dərəcədə elmi-texniki tərəqqidən asılı olur [4, s. 69].

Tədqiqat nəticəsində məlum oldu ki, iqtisadi artım bir neçə dolayısı və birbaşa amildən asılı olur. Birbaşa amillərə aşağıdakılar aiddir:

- əmək ehtiyatlarının kəmiyyəti və keyfiyyəti;
- təbii sərvətlərin kəmiyyəti və keyfiyyəti;
- əsas kapitalın həcmi;
- istehsalın texnologiyası və təşkili;

- cəmiyyətdə sahibkar qabiliyyətinin inkişaf səviyyəsi.

Dolayısı amillər - cəmiyyətdə iqtisadi artım imkanlarının daha geniş istifadə edilməsi üçün şərait yaradan mühitə deyilir. Bu mühit tələb və təklif amilləri ilə müəyyən edilir:

- bazarda inhisarçılığın azalması;
- iqtisadiyyatda vergi yükünün vəziyyəti;
- bank-kredit sisteminin səmərəliliyi;
- ixraca gedən malların genişlənməsi;
- iqtisadiyyatda resursların (əmək, torpaq, maliyyə və s.) yenidən bölünməsi imkanları;
- iqtisadiyyatda gəlirlərin mövcud bölgü sistemi.

Əgər dolayısı amillərin dəyişməsi əks istiqamətdə gedirsə, eyni şərtlər daxilində iqtisadi artım dayanacaq. Belə ki, qiymətlərin liberallaşmasından sonra istehsal resurslarının kəskin bahalaşması sənaye müəssisələrində məşğulluq və istehsal həcminin səviyyəsinin azalmasına gətirmişdir. İqtisadi artımın dolayısı amillərinə, həmçinin tələb amilləri də aid edilir.

Yuxarıda qeyd edilənlərlə əlaqədar, sabit iqtisadi artım şərtlərinin əsas yaradılma istiqamətləri aşağıdakılardır [5, s.125]:

- əmtəə istehsalının təzadlarını həll edən vahid struktur, investisiya və rəqabət strategiyası;
- qeyri-maddi istehsalın və xidmət sahələrinin geriləməsinin aradan qaldırılmasını təmin edən fəal investisiya-innovasiya və rəqabət strategiyası;
- iqtisadiyyatın ənənəvi sahələrində idxalın əvəz edilməsinin tədricən təmin edilməsi (Azərbaycan şəraitində ilk növbədə yüngül və qida sənayelərində), ilkin emal olunan resurs və xammala dair ixrac payının ixtisar olunması, elmtutumlu malların idxalda xüsusi çəkisinin artırılması və s.;
- inkişaf edən bazar şəraitində iqtisadi maraqların təmin edilməsi ilə sıx bağlı motivasiya mexanizmlərinin istifadəsi.

Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan hal-hazırda qarşısına postindustrializasiya vəziyyətinə çatmaq məqsədini qoymalıdır. Çünki bu, dünyanın müasir iqtisadi inkişafının aktual tələbidir. Yaranmış vəziyyətdə, dünyanın inkişaf etmiş ölkələri ilə zəif də olsa müəyyən rəqabət aparmaq üçün hər bir ölkə öz iqtisadi artımını ən yeni texnologiyaların inkişafı və tətbiqinə bağlamalıdır. Azərbaycan üçün bu bir növ böyük bir yarışda irəlidə gedənə çatmaq vəziyyətini xatırladır. Tarixi baxımdan bu məsələdə dünya səriştəsi yoxdur. Dünyanın ən inkişaf etmiş ölkələri - postindustrializasiya mərhələsinin pionerləri qarşılıqlı - özündən irəlidə gedənə çatmaq məqsədini qoymamışdılar, çünki hamısı nisbətən paralel inkişaf edirdilər. Son illərdə "Asiya möcüzəsini" göstərən ölkələr isə (Cənubi Koreya, Tayvan, Çin və s.) ənənəvi aqrar cəmiyyətdən industrial cəmiyyətə keçidi təmin edirdilər, yeni başqa məqsədlərə xidmət edirdilər [6, s.147].

Qeyd etmək lazımdır ki, ölkəmizdə sosial sahədə aparılan uğurlu islahatlar iqtisadi artımın yüksəlməsinə də ciddi təsir etmişdir. Belə ki, 2013-cü ildə ölkə əhalisinin gəlirləri 37562,0 mln. manat olmuşdursa, 2016 və 2017-ci illərdə bu göstəricilər müvafiq olaraq artaraq 45395,2 mln. manat və 49162,9 mln. manat təşkil etmişdir [11]. Qeyd olunanlar əsasən neft-qaz sektorundan əldə olunan gəlirlərin ölkənin sosial-iqtisadi inkişafına daha çox istiqamətləndirilməsi ilə bağlıdır (Cədvəl 1).

Cədvəl 1.

Son illər üzrə ölkəmizdə vətəndaşların (ümumi sosial təbəqələr üzrə) illik gəlirləri (mln. manat)

İllər	2013	2014	2015	2016	2017
Gəlirlər	37562,0	39472,4	41738,6	45395,1	49162,9

Ölkə üzrə milli iqtisadiyyatda işləyənlərin orta aylıq əməkhaqqında da ciddi artım templəri qeydə alınmışdır [11]. Belə ki, 2005-ci ilə nisbətən, 2016-cı ildə bu göstərici 4 dəfə, 2017-ci ildə isə 4,2 dəfə artmışdır. Bu da ölkəmizdə milli iqtisadiyyatın bütün sahələrində davamlı olaraq

iqtidadi inkişafın təmin olunması ilə bağlıdır (Cədvəl 2).

Cədvəl 2.

Milli iqtisadiyyatda işləyənlərin orta aylıq əməkhaqqı

	Hesablanmış orta aylıq əməkhaqqı	
	2005-ci ilə nisbətən, faizlə	Əvvəlki ilə nisbətən, faizlə
2005	100,0	124,3
2013	343,9	106,7
2014	359,6	104,6
2015	377,8	105,0
2016	404,4	107,0
2017	427,6	105,7

İqtisadi artımın müasir zamanda - qloballaşma və postindustrializasiya şəraitində - iqtisadi hədəflərin icrasının zaman müddətləri kəskin halda ixtisar olunub. Əgər industrial erasında inkişaf prioritetlərini 30-40 ilə planlaşdırmaq olurdusa və onlara nail olandan sonra aparıcı ölkələr sırasına daxil edilmə təmin edilirdisə, artıq indi bu prioritetlər çox tez dəyişir. Məsələn, dünyada adambaşına düşən kompüterlərin sayına görə ölkə birinci yerə çıxsa da, dünyanın ən yaxşı təyyarə və yaxud telefonlarını icad etsə də, artıq onları istifadəyə verməzdən əvvəl məlum ola bilər ki, həmin modellər dünyanın tələbatına tam uyğun gəlmir. Xüsusən bu hal informasiya və kommunikasiya texnologiyalarında müşahidə edilir [7, s. 245].

Əvvəllər dövlətlərin iqtisadi siyasətinin əsas hədəfi - resursların cəmlənməsi idi, indi isə mühitə alışıma qabiliyyətidir. Postindustrial ölkədə ÜDM-də artıq öncül yeri xidmət sahəsi tutur. İqtisadi artım siyasəti məhz ilk növbədə xidmət sahəsinin inkişafına yönəldilir [8, s. 258].

Lakin xidmət sahəsinə edilən vurğu, heç də başqa sahələrin unudulmasını nəzərdə tutmur (məsələn neft-kimya, maşınqayırma, kənd təsərrüfatı sahələrini). Ancaq cyni zamanda, həmin sahələrin inkişaf etdirilməsinin vacibliyini qəbul edərək, qeyd etməliyik ki, bu iqtisadi fəaliyyət növləri, çox güman ki, ölkəmizin postindustrial mərhələyə nail olmasında əsas rol oynamayacaqdır. Müasir iqtisadiyyat, əsasən qeyri-industrial cəhət daşıyır və inkişaf etmiş ölkələrdə sənaye və kənd təsərrüfatı sahələrinin ÜDM-də payı cəmi 25% qədər təşkil edir. Odur ki, müasir zamanda Azərbaycan Respublikasının iqtisadi inkişafı, zənnimizcə, ilk növbədə yüksək texnologiyaların və "bilik iqtisadiyyatının" təməlini qoyan elmi-texniki potensialın inkişafı ilə uzlaşdırılmalıdır.

Ümumiyyətlə, ölkəmizdə müasir iqtisadi şəraitdə iqtisadi artımın stimullaşdırılması istiqamətində aşağıdakı tədbirlərin həyata keçirilməsi məqsədəuyğundur:

- dayanıqlı iqtisadi artımın təmin olunmasının mühüm elementi olan maliyyə-investisiya fəaliyyətinin ilk növbədə yerli istehsalın həcminin artırılmasına, milli valyutamızın - manatın dəyərinin qorunub saxlanılaraq məzənnəsinin daim möhkəmləndirilməsinə, xüsusən də qeyri - neft sektoru üzrə çoxçeşidli məhsullarla xarici ticarətdə müsbət saldonun əldə edilməsinə, eyni zamanda daxili bazarın daha səmərəli qorunmasına istiqamətlənmiş investisiyaların cəlb olunmasının sürətləndirilməsinə yönləndirilməsi [9, s. 147];

- əsas investisiya məqsədləri üçün ayrılmış təyinətli büdcə vəsaitlərinin səmərəli və məqsədyönlü istifadəsinə nəzarət tədbirlərinin daha da möhkəmləndirilməsi və sortlaşdırılması;

- dövlətin daxili və xarici borclarının limit həddinin müəyyənləşdirilərək, onlardan tam səmərəli şəkildə istifadə olunması, bu vəsaitlərin müəyyən edilmiş müddətdə geri qaytarılması üzrə müxtəlif qurumların yaranmış öhdəliklərinin vaxtında yerinə yetirilməsinə səmərəli maliyyə nəzarəti təmin edilməsi, eyni zamanda strateji valyuta ehtiyatlarının düzgün formalaşması, idarə olunması və səmərəli istifadəsinin göstərilən proseslərdən kənar qalmaması;

- tender yolu ilə konardan cəlb edilmiş xarici investisiyaların, ilk növbədə istehsal məqsədlərinə istiqamətləndirilməsi;

- investisiya məqsədləri üçün ayrılan büdcə resurslarından səmərəli istifadə prosesinin daha da genişləndirilməsi, bu zaman düşünülmüş, perspektivli və uzunməqsədli qaydalara keçilməsi, həmin vəsaitlərin isə əsas etibarilə prioritet istiqamətli proqramların maliyyələşdirilməsinə yönləndirilməsi və iqtisadi artımı təmin edən investisiya layihələrinin həyata keçirilməsi;

- dövlətin maliyyə sisteminin mühüm tərkib hissəsi olan və büdcə gəlirlərinin əsas elementlərindən birini təşkil edən fiskal siyasətin müntəzəm şəkildə modernləşdirilməsi və onun iqtisadi aktivlik səviyyəsinin sürətləndirilməsində oynadığı rolun gücləndirilməsi [10];

- daxili maliyyə resurslarından daha səmərəli istifadəyə yönəldilən tədbirlər sisteminin, o cümlədən maliyyə - bank sektorunun davamlı inkişafı ilə yanaşı digər maliyyə qurumlarının, o cümlədən sığorta şirkətlərinin, maliyyə stimullarının genişləndirilməsi, qarşılıqlı fondlar və digərlərinin təşkil olunmasına xüsusi diqqət yetirilməsi, mövcud chtiyyatların daha çox riskli maliyyə aktivlərinə yatırılmasının qarşısının alınması;

- iqtisadi proseslərdə sağlam rəqabət mühitini təmin edən institusional şəraitin formalaşdırılması, o cümlədən azad sahibkarlıq fəaliyyətində iqtisadi fəallığın artırılması və daha səmərəli yollarla maliyyə - investisiya resurslarının cəlb olunmasına uyğun mütərəqqi mexanizmin inkişaf etdirilməsi;

- təəssüf ki, ölkə iqtisadiyyatının müəyyən sahələrində hələ də hökm sürən və sağlam olmayan müəyyən inhisarçılıq hallarının aradan qaldırılması, bunlarla yanaşı anoloji proseslərdə sağlam rəqabət mühitinin formalaşdırılması üçün daha əlverişli şəraitin yaradılması;

- dövlətin həyata keçirdiyi modern iqtisadi siyasət tədbirləri, həmçinin mövcud mülkiyyət hüquqlarının tam bərpası və sağlam mühafizə subyekti yolu ilə, makroiqtisadi sabitliyin və davamlı inkişafın təmin olunması, səmərəli bazar subyektlərinin iqtisadi fəaliyyətlərinin stimullaşdırılması;

- iqtisadi proseslərdə daha səmərəli və məqsədyönlü fəaliyyətin təmin olunması üçün, göstərilən istiqamətlərdə dövlətin zəruri və keyfiyyət xüsusiyyətlərinə əsaslanan müəyyən iqtisadi və inzibati nəzarət üsullarının tətbiq olunması;

- iqtisadi subyektlərin uzunmüddətli və davamlı inkişafının təmin olunması məqsədilə, onların səmərəli fəaliyyətinin inkişafına təkan verən çevik mexanizmlərin formalaşdırılması;

- sahibkarlıq subyektləri, bununla yanaşı dövlətlə özəl sektor arasında formalaşaraq səmərəli əməkdaşlıq münasibətlərini özündə ehtiva edən işgüzar əlaqələrin daha səmərəli inkişaf etdirilməsi, onlar arasında şəffaflığa söykənən münasibətlərin genişləndirilməsi, bunlarla yanaşı, biznes fəaliyyətinin digər növlərinin, xüsusən də kiçik ailə biznesinin imkanlarından səmərəli istifadə olunması;

- mütərəqqi vergi sisteminin səmərəli tətbiqi prosesində əlverişli beynəlxalq qaydalara əsaslanan keçidin təmin olunması, sığorta və lizinq fəaliyyətinin daha da təkmilləşdirilməsi, modern üsullar və qaydaların tətbiqi hesabına, baş verə biləcək izafi maliyyə - istehsal məsrəflərinin azaldılması və s.

ƏDƏBİYYAT

1. Qənbərov F.Ə. Xarici iqtisadi əlaqələr və iqtisadi artım. Bakı: "Elm", 2012, 251 s.
2. Nuriyev Ə.X. Azərbaycanda iqtisadi inkişaf və modernləşmə siyasətinin konseptual əsasları. Bakı: "Avropa", 2013, 369 s.
3. Hüseynov T.H. Azərbaycanın milli iqtisadi inkişaf modeli: nəzəriyyə və praktika. Bakı: "Elm", 2015, 466 s.
4. Müzəffərli (İmanov) N.M. İqtisadiyyat sosialönlüyü sağçı və solçu sistemlərdə. Bakı: "Şərq - Qərb", 2014, 272 s.
5. Prof. Dr. Haydar Baş. Milli iqtisadi model. Bakı: BDU nəşriyyatı, 2005, 306 s.
6. Институциональные основы экономического роста (под редакцией член корреспондент РАН Дынкина А.А). Москва: Инфра – М., 2002, 295 с.

7. Лавров Е.И., Капогузов Е.А. Экономический рост: теории и проблемы (учебное пособие). Омск: ОмГУ, 2006, 214 с.
8. Мишулин Г.М., Стягун А.В. Экономический рост: факторы, источники, механизмы (монография). Москва: ЗАО издательство "Современная экономика и право", Краснодар: Изд. ФГБОУ ВПО "КубГТУ", 2012, 212 с.
9. Handbook of Economic Growth. Amsterdam, Netherlands, United States. Elsevier Science & Technology. Jan 2006, 1138 p.
10. www.president.az/articles/22480/ Azərbaycanın perspektiv inkişafı
11. www.stat.gov.az/iqtisadi inkişaf/2017

*Махир Тандыг оглы Аббасзаде
докторант ИЭ НАНА, к.э.н.*

Вопросы стимулирования экономического роста в современных экономических условиях

Резюме

В статье рассматриваются вопросы стимулирования экономического роста в современных экономических условиях. Международный опыт показывает, что каждой стране необходимо принимать эффективные меры для обеспечения экономического роста. Важно, чтобы устойчивый экономический рост был актуален. В статье рассматриваются ключевые особенности современного экономического роста. Анализ показывает, что важно обеспечить экономическое развитие во всех отраслях народного хозяйства. В статье выявляются существующие проблемы и предлагаются предложения и решения для их решения.

Ключевые слова: валовой внутренний продукт, экономический рост, экспорт, интеграция, глобализация, экономика.

*Mahir Tapdig Abbaszadeh
doctoral student IE ANSA*

The issues of stimulation of economic growth in the modern economic conditions

Summary

The article addresses the issues of stimulating economic growth in modern economic conditions. International experience shows that it is imperative for each country to take effective measures to ensure economic growth. It is important that sustainable economic growth is topical. The article examines the key features of modern economic growth. The analysis shows that it is important to ensure economic development in all sectors of the national economy. In addition, the article identifies existing problems and offers suggestions and solutions for their solution.

Key words: gross domestic product, economic growth, export opportunity, integration, globalisation, economy.